

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم

محمدجواد شعبانپور حقیقی

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران

کرامت‌الله راسخ^۱

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران

مجید رضا کریمی

استاد یار گروه جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷

چکیده

مدیریت و اداره مناطق قدیمی و فرسوده شهرها امروز در کانون توجه رویکردها و رهیافت‌های مختلف مدیریت شهری قرار گرفته است. هدف مقاله بررسی تأثیر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم بر شکل‌گیری حکمروایی خوب در این شهر می‌باشد. نظریه حکمروایی خوب یکی از مهم‌ترین رویکردهای مردم‌محور است و راهکاری مناسب برای اداره امور شهری محسوب می‌شود. روش تحقیق مبتنی بر استفاده از تکنیک سوات برای شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های مقابل حکمرانی خوب در شهر جهرم است. جامعه آماری کارشناسان شهرداری جهرم هستند که با استفاده از فرمول کوکران نمونه موردنظر ۷۹ نفر محاسبه شد. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیلی استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مناطق قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم دارای فرصت‌هایی هستند که امکان تحقق یافتن حکمروایی مطلوب را بالاتر می‌برد؛ اما این مناطق علی‌رغم دارا بودن این ظرفیت‌ها با چالش‌هایی درگیر هستند که رفع آن‌ها برای تحقق یافتن حکمروایی مطلوب، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. تشدید روند مهاجرت ساکنین اولیه از بافت‌های قدیمی، فقدان برنامه توسعه راهبردی برای بهسازی و نوسازی این مناطق، بی‌توجهی به مشارکت مردمی، نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری برای دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌ها، ارزان بودن مسکن و میزان اجاره‌بهای ساختمان‌ها از جمله عواملی هستند که امکان احیای بافت فرسوده و تحقق عدالت اجتماعی برای این مناطق را محدود کرده است. نتیجه کلی پژوهش نشان داد که این مناطق از ظرفیت‌های مطلوب برای عملیاتی شدن رویکرد حکمروایی خوب برخوردار هستند، کما این‌که در این مسیر چالش‌ها و موانعی نیز وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: بافت فرسوده، عدالت اجتماعی، تشدید روند مهاجرت، فارس

^۱ نویسنده مسئول: krasekh@gmail.com

مقدمه

شهر جهرم مانند بسیاری از شهرهای ایران در چند دهه‌ی اخیر در معرض تغییرات محیط شهری بنیادی قرار گرفته است، تغییراتی که با بافت‌های قدیمی و فرسوده این شهر چندان مناسب نیست. بافت‌های شهری در جهرم مانند بسیاری از شهرهای قدیمی ایران در طول تاریخ شکل گرفته و تکوین یافته‌اند، لیکن امروز در معرض «نوسازی» با استفاده از فناوری‌های جدید هستند و به تدریج شکلی پیدا می‌کنند که نه مناسب فرهنگ بومی و نه جوابگوی نیاز ساکنین شهر است. این در حالی است که این مناطق و بافت‌های آن‌ها در گذشته با توجه به اعتقادات، باورها، سنت‌ها، معیشت، شیوه زیست، امنیت ساکنین و امکان دفاع از آن‌ها در طول تاریخ شکل گرفته است. شهرسازی جدید معمولاً از کنار این تاریخ و سنت به‌سادگی می‌گذارد، در نتیجه بافت‌هایی شکل می‌گیرد که مانند سابق با تاریخ مردم و جغرافیای بومی سازگاری ندارد. برنامه‌ریزی محیط شهری بدون توجه به این خصوصیات سبب شده است تا هویت شهری تضعیف شود و در مواردی تغییر کند، به طوری که برخی محلات کانون آسیب‌های اجتماعی شده‌اند (زندى بختیاری، ۱۳۸۳: ۲) (هادیان و دانشپور، ۱۳۸۷: ۱).

بافت فرسوده محلات دوازده‌گانه جهرم همچون سایر شهرهای ایران در معرض تغییرات گسترده شهری قرار گرفته است. این تغییرات سبب تداخل سبک‌ها و شیوه‌های معماری و ناهماهنگی در چهره آن و فرسوده‌شدن بیشتر بافت شهری شده است. همچنین بافت فرسوده شهر جهرم که خاستگاه اولیه شهر می‌باشد و در زمانی مناسب‌ترین مکان سکونت در شهر بوده، امروزه به دلیل معضلات و مشکلات مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی، جاذبه خود را از دست داده و محل استقرار گروه‌های مختلف جامعه با پایگاه و منزلت اجتماعی گوناگون گردیده است (کرمی، ۱۳۸۱). فرسودگی محلات قدیمی شهر جهرم منجر به سکونت گروه‌هایی با پایگاه اجتماعی پائین شده است. عدم توجه به این مسأله می‌تواند این مناطق را محلی برای سکونت گروه‌های بزهکار بدل نموده و اصالت و هویت آن را با بحران روبرو سازد. علاوه بر این مسأله، فرسودگی این محلات، می‌تواند خطرات و مشکلاتی که در زمینه زلزله، عبور و مرور، زیرساخت‌های شهری و آسیب‌های اجتماعی و... مطرح است را دو چندان

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم..... ۴۷

نماید. بنابراین باید توجه داشت که علاوه بر آسیب‌های اجتماعی ناشی از فرسودگی محلات دوازده گانه شهر جهرم، این مسأله منجر به مشکلات مربوط به زیست محیط شهری شده است.

به طور کلی عدم توجه به بهسازی و نوسازی محلات فرسوده، ممکن است سبب خطرات و مشکلاتی در مواقع اضطراری از قبیل زلزله و آسیب به زیرساخت‌های شهری شود که بدون شک، آسیب‌های اجتماعی را نیز به دنبال دارد. بنابراین، بررسی ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های بافت فرسوده محلات قدیمی در شهر جهرم و مطالعه راهکارهای مناسب مانند حکمروایی خوب از اهمیت بسیار برخوردار است. چستی فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی دوازده گانه شهر جهرم به همین دلیل، مسئله اصلی این مقاله است که با استفاده از تکنیک سوات و با استفاده از نظرات کارشناسان مربوطه انجام می‌شود. فرضیه اصلی این پژوهش این است که حکمرانی خوب ابزار مناسبی برای شناخت فرصت‌ها و غلبه بر چالش‌های محلات دوازده گانه شهر جهرم است. بر این اساس متغیر مستقل «فرصت‌ها و چالش‌های» محلات دوازده گانه جهرم است و متغیر وابسته «حکمرانی خوب» است.

در رابطه با محلات فرسوده شهر جهرم مطالعاتی صورت گرفته است که در ادامه به برخی از آنها پرداخته شده است. سرایی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «هویت محله‌ای در شهر جهرم» معتقدند که هر شهر و هر محله‌ای هویت خود را از ویژگی‌های محیط طبیعی و محیط اجتماعی- فرهنگی باز می‌یابد و این ویژگی‌ها آن را از دیگر شهرها و محله‌ها متمایز می‌کند. حجم نمونه ۲۶۰ نفر بود و پرسش‌نامه سنجش هویت شهری محلات شهر جهرم تهیه و با روش‌های آماری استاندارد شد. ۴۳ شاخص اولیه به ۶ عامل شامل کیفیت خدمات‌رسانی، شناخت هویت کالبدی محله، امنیت، میزان مشارکت و هم‌بستگی‌های درونی ساکنان محله، مخاطرات زیباشناختی محله و تعهد در حفظ کالبد محله تقلیل یافته است. بنا بر نتایج تحلیل عاملی، اولین عامل مربوط به متغیر کیفیت خدمات‌رسانی و کوچک‌ترین عامل مربوط به متغیر تعهد در حفظ کالبد محله است. نتایج آزمون تی نشان‌دهنده پایین بودن تعلق خاطر در بین پاسخ‌گویان نسبت به محل زندگی‌شان است.

رحیمی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «شناسایی شدت فرسودگی بافت شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی «جی آی اس» و مدل سلسله مراتبی «ای اچ پی»^۱ مطالعه موردی: محدوده شرقی و غربی بافت فرسوده شهر جهرم» بر این نظرند که بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری بخش اعظمی از سطح شهرهای کشور را تشکیل می‌دهد. هدف از این پژوهش، شناسایی شدت فرسودگی بافت فرسوده محدوده شرقی و غربی شهر جهرم، با استفاده از روش «هم پوشانی»^۲ لایه‌های مربوطه، در سیستم «جی پی اس» است. نتیجه نشان داد که حدود ۵۴ درصد از محدوده‌های مطالعاتی بافت فرسوده در اولویت اول فرسودگی از لحاظ شاخص‌های مورد بررسی می‌باشند. این مقدار در محدوده غربی به حدود ۵۹ درصد و در محدوده شرقی در حدود ۴۷ درصد می‌باشد، که نشان دهنده شدت بالای فرسودگی بافت مطالعاتی می‌باشد. زنگی‌آبادی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «استخراج شاخص‌های شناسایی بافت فرسوده‌ی شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی بر این عقیده‌اند که محدودیت امکانات و منابع سازمان‌های مرتبط با امر نوسازی و بهسازی شهری، ایجاب می‌کند که قبل از هر گونه اقدام در رابطه با بافت‌های فرسوده یک شهر، با استفاده از شاخص‌ها و معیارهایی، میزان فرسودگی مناطق مختلف شناسایی و سپس برای هر گونه اقدام و سرمایه‌گذاری، اولویت بندی شوند. نتیجه تحقیق نشان داد که به ترتیب، شاخص نفوذپذیری، ریزدانی و استحکام کالبدی مهمترین عوامل موثر در شدت فرسودگی منطقه مورد مطالعه هستند. با توجه به مجموع داده‌ها در طی عملیات هم پوشانی، حدود ۹۳/۱۸ درصد از محدوده مورد مطالعه، فرسودگی متوسط به بالا دارند.

با توجه به شواهد تاریخی و به استناد شواهد تجربی ناشی از عملکرد دولت‌ها می‌توان گفت توسعه اقتصادی و اجتماعی بدون وجود دولت کارا و مؤثر محال است با توجه به این نکته به نقش دولت در توسعه پرداخته می‌شود. دولت با اعمال قدرت، منابع و مسؤلیت‌اموری را که بازار از انجام آن ناتوان است به عهده می‌گیرد. گر بازار بتواند به تخصیص مطلوب منابع از نظر اجتماعی دست یابد، دیگر

---

^۱ AHP

^۲ overlay

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۴۹

نیازی به دخالت قهری دولت در فعالیت‌های اقتصادی نخواهد بود. به هر حال، بازار نمی‌تواند به بهینگی در همه فعالیت‌های اقتصادی دست یابد. نارسایی بازار و دغدغه خاطر برای تأمین عدالت اجتماعی دو دلیل عقلی و اقتصادی است که دخالت دولت را توجیه می‌کند. چالش پیش رو این است که تمهیداتی باید اندیشیده شود که فرایند سیاسی و ساختار انگیزه‌ها را درست و صحیح درک نمایند و رفاه اجتماعی را در عمل بهبود بخشند (برادران شرکا و دیگران، ۱۳۷۸: ۶۴). در این راستا، از دیدگاه اوانز سه وظیفه عمده ذیل برای دولت در نظر گرفته شده است:

الف- مسؤولیت جنگ: برای هر جامعه‌ای احتمال این که درگیر جنگ شود، وجود دارد. بدین لحاظ، جامعه هزینه‌هایی را برای سازماندهی نیروی مدافع می‌پردازد. برای انجام این امر، ناگزیر از داشتن دولت هستیم. ب- حفظ نظم کشور: برقراری نظم و امنیت نیز از جمله مواردی است که وجود دولت را ضروری می‌سازد. این دو وظیفه جزو وظایف کلاسیکی است که نقطه مشترک دولت‌های باستانی و مدرن به شمار می‌آیند. اما در عصر جدید، وظیفه سومی نیز در کانون توجه قرار گرفته است. از آن جا که بقای سیاسی و آرامش داخلی، اغلب بسته به اوضاع اقتصادی است، دولت‌ها مسؤولیت تحوّل اقتصادی را نیز بر عهده گرفته‌اند. همواره پیوندی بین موفقیت اقتصادی و توان جنگی وجود داشته است و شکست اقتصادی در نهایت به معنای افول موقعیت راثوپلیتیک بوده است. اکنون نقش اقتصادی دولت از حصول به اهداف نظامی هم فراتر رفته و سرچشمه مشروعیت دولت است، به عبارت دیگر، فقط اهداف کلاسیک، یعنی بقای نظامی و نظم داخلی مطرح نیست (اوانز، ۱۳۸۰: ۳۷) بلکه اقتصاد نیز در اولویت توجه دولت قرار گرفته است. این وظیفه دولت در سه نقش تخصیص، تثبیت و توزیع خلاصه می‌شود. بانک جهانی در دهه ۱۹۹۰ این موضوع را در دستور کار خود قرار داد و این فعالیت‌ها به تهیه سند جهانی و بین‌المللی منجر گردید. جامعه‌شناسی شهری و تلاش برای فهم حکمرانی خوب در امور شهری بدین ترتیب یکی از محورهای اصلی اداره شهرها شد.

حکمرانی هم با مسؤولیت حکومت و هم با تعهد شهروندان ارتباط دارد و از این رو، دولت و سایر ارکان جامعه را در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی شامل می‌شود. این مفهوم به منظور توجه به نقش روزافزون سایر بازیگران و بهره‌ورانی که علاوه بر دولت در رشد و توسعه جامعه نقش دارند؛ عمومیت

یافته است. حکمروایی، نه فقط با تشکیلات دولتی و رسمی و نهادهای شهری و منطقه‌ای که امور عمومی را اداره می‌کنند؛ ارتباط می‌یابد، بلکه فعالیت بسیاری از گروه‌های سیاسی و اجتماعی دیگر را نیز در بر می‌گیرد. از این رو، حکمرانی فراتر از حکومت و حاصل جمع روش‌های گوناگونی است که افراد، نهادها، بخش خصوصی و دولتی، امور مشترک خود را اداره می‌کنند. حکمروایی، فرایند مستمری است که از طریق آن منافع متعارض یا گوناگون می‌توانند با هم سازگار شوند و اقدام جمعی برای منفعت و مصلحت عمومی صورت بگیرد. در سالهای اخیر و بویژه از نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ به بعد کاربرد مفهوم حکمروایی به طور روزافزون گسترش یافته است. نظریه پردازان دلایل متعددی برای توجیه گسترش کاربرد آن بیان کرده‌اند (Rose; Peiffer, 2018: 5) (Colebatch, 2002).

حکمرانی از دیدگاه جامعه‌شناسی، نوعی پارادایم یا چارچوب تاریخی و معرفتی جدید برای پاسخگویی به شیوه اداره جوامع کنونی با استفاده از ایدئولوژی‌های مختلف است. در یک برداشت، حکمروایی به‌مثابه سلسله مراتبی شدن قدرت دولت است؛ واگذاری آن نیست بلکه تقسیم آن در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی است و قدرت، همچنان در اختیار حکومت است. دیدگاهی دیگر، بر مبنای رایج بر نظریه دولت حداقل، حکمروایی را به مفهوم قدرت دادن به بازار و بخش خصوصی می‌داند. حکمروایی بنا بر اقتضای شرایط و نیروهایی که آن را به کار می‌گیرند، می‌تواند به سمت پیچیده‌تر شدن اقتدار حکومت برود یا به سمت بازار و بخش خصوصی حرکت کند. شیوه درست و هنجاری حکمروایی این است که باید بتواند مشارکت و همکاری را میان همه نیروهای مؤثر در مدیریت جامعه یعنی دولت، بخش خصوصی و بخش عمومی و تشکل‌های مردمی برقرار کند (اطهاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱). بنابراین حکمرانی خوب با دو محور عملی می‌شود: محوریت دولت با شرکت بخش خصوصی و محوریت بخش خصوصی با شرکت دولت.

حکمرانی خوب شهری نیز با همین دو محور تحقق پیدا می‌کند و توانسته جایگاه مناسبی را در مدیریت شهرها به دست آورد تا جایی که برخی از صاحب‌نظران حکمرانی خوب شهری را تنها راه بهبود وضعیت شهر دانسته‌اند. به عقیده کامپن نهادی مانند شهرداری بهترین گزینه برای اجرای حکمرانی خوب محسوب شده است. طبق دیدگاه او شهرداری به عنوان نهاد اصلی برای اعمال

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۵۱

چارچوب حکمرانی خوب شهری در نظر گرفته شده است. شهرداری باید نهایت همکاری را با سه گروه جامعه مدنی و شهروندان، سایر ارگان‌های دولتی (به ویژه ارگان‌های خدماتی تأثیرگذار بر شهر) و همچنین بخش خصوصی، از طریق رعایت حداکثری مؤلفه‌های اصلی حکمرانی خوب شهری، داشته باشد (علیان و آدینه‌وند، ۱۳۹۵: ۳۱۶). مک لالین^۱ نظریه‌پردازی است که در سال ۱۹۷۳ به این مفهوم پرداخته است، از نظر او حکومت مجموعه‌ای از نهادهای رسمی و حقوقی با قدرت قانونی است، اما حکمروایی نوعی فرآیند است، این فرآیند متضمن نظام به هم پیوسته‌ای است که هم حکومت و هم اجتماع را دربرمی‌گیرد. به نظر دونالد کتل^۲ دولت یک فرا ساختار نهادی است که جامعه برای تبدیل سیاست‌ها و خط مشی‌ها و قانون مورد استفاده قرار می‌دهد، حکمرانی نتیجه تعامل دولت، خدمات عمومی و شهروندان از طریق فرآیند سیاسی، توسعه خط‌مشی، طراحی برنامه و ارائه خدمت است. بر مبنای این رهیافت همه برنامه‌های توسعه‌ای برای مردم و بهره‌مندی مردم انجام می‌گیرد، به گونه‌ای که کانون توسعه با مردم و برای مردم است؛ این سیستم مدیریتی، مردم محلی را منبع بالقوه‌ای می‌داند که سهمین شدن و همکاری آنان ضامن پایداری است و نه مانعی برای آن (Kuipers, 2021: 19) (al et Borrini, 2000).

شفافیت، پاسخگویی، مشارکت‌طلبی، قانون‌مداری، کارآمدی و اجماع‌گرایی از جمله این خصوصیات و از مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب در شهرها هستند. از طرف دیگر، شدت یافتن روزافزون مقیاس و گستردگی و نیز پیچیدگی مسائل شهرها و همچنین آشکار شدن بی‌کفایتی سیستم‌های سنتی بوروکراتیک و تصمیم‌گیری بالا به پایین، سبب شده است گرایش به سوی سیستم‌هایی به وجود آید که در آن تصمیمات بزرگ و کوچک با اشتراک بین صاحبان منافع شهری اتخاذ می‌شوند (عسگری، ۱۳۷۸: ۱۳۴). در واقع در سطح در هر یک از این سطوح بنا بر ضروریات مقیاس آن‌ها فرایندهای نظام مدیریت می‌تواند برگرفته از محور مفهومی حکمروایی خوب باشد. طرح «نظام جامع مدیریت مجموعه‌های شهری کشور» در ایران به مثابه الگویی برای مطالعه‌ی چارچوب نظام مدیریتی

¹ Mclaughlin

² Donald Kettl

شهرها در دهه اخیر استفاده می‌شود. این طرح با محوریت مفهومی حکمروایی خوب شامل معیارهای حکمروایی خوب شهری در ایران است که مشارکت شهروندان، اثربخشی و کارایی، پذیرا بودن و پاسخ ده بودن، مسئولیت و پاسخ‌گویی، شفافیت و قانونمندی، جهت‌گیری توافقی، عدالت، بینش راهبردی و تمرکززدایی را در برمی‌گیرد: (تقوایی و تاجدار، ۱۳۸۸: ۵۵ و ۵۷).

روش‌شناسی

انجام این پژوهش در دو مرحله تحقق یافت. در مرحله اول، فرصت‌ها و چالش‌های موجود در بافت فرسوده با استفاده از نظریات کارشناسان و متخصصان آشنا به این محلات، از طریق تکنیک سوات، بررسی و تعیین گردید. در مرحله دوم، این فرصت‌ها و چالش‌ها با شاخص‌های حکمروایی خوب از طریق تجزیه و تحلیل یافته‌ها و اکاوی شد. بدین ترتیب در این پژوهش، دو مسئله اساسی مورد بررسی قرار گرفت؛ اول شناخت فرصت‌ها و چالش‌های بافت فرسوده محلات چهارم از طریق تکنیک سوات و دوم بررسی و تحلیل ارتباط و تأثیر این فرصت‌ها و چالش‌ها بر شاخص‌های حکمروایی خوب است. بنابراین سؤال اصلی پژوهش این است که محلات قدیمی دوازده‌گانه شهر چهارم دارای چه فرصت‌ها و چالش‌هایی برای شکل‌گیری حکمروایی خوب است؟ تلاش برای پاسخ به این پرسش با شاخص‌هایی مانند وفاداری ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت این محلات، عزم مسئولان جهت مداخله در این بافت‌ها، نقاط ضعف و قوت مدیریت شهری، نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری برای دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌ها، توان مالی پایین شهرداری، فقدان راهکارهای تشویقی در ارتباط با نوسازی سنجیده شد. در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای و روش میدانی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد؛ بنابراین، اسناد و مدارک در موردی منبع جمع‌آوری داده‌ها بودند و در موردی دیگر برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. برای تعیین روایی گویه‌ها از نظرات کارشناسان استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه، از پرسشنامه‌ای استفاده شد که برای مطالعات پیشین طراحی شده بود. منبع پرسشنامه حاضر پژوهش مختاری و همکاران (۱۳۹۳) تحت عنوان «تدوین استراتژی‌های راهبردی بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهر چهارم با استفاده از مدل «سوات» است. علاوه بر این، پرسشنامه توسط تعدادی از اساتید و خبرگان به ویژه توسط استاد راهنما و مشاور مورد

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۵۳

تأیید قرار گرفته است. پرسشنامه بر اساس تجزیه تحلیل سلسله مراتبی تنظیم شده است؛ منظور از سلسله مراتب، تقسیم قدرت در سه سطح محلی، منطقه ای و ملی است. بنابراین برای تعیین پایایی، از شاخصی به نام نرخ ناسازگاری استفاده شد. به جای مفهوم پایایی در پرسشنامه‌های تحلیل سلسله مراتبی، از مفهوم نرخ ناسازگاری استفاده می‌شود. در حالتی که ناسازگاری از حد نصاب اعلام شده (ده درصد) بیشتر باشد، لازم است ارزیابی‌ها مجدد انجام گردد. جامعه‌ی آماری پژوهش، ۱۰۰ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران شهرداری جهرم بودند. شیوه نمونه‌گیری به توصیه افراد صاحب‌نظر و وضعیت موجود، از شیوه هدفمند و در دسترس و برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده گردید. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران با سطح خطای ۵ درصد ۷۹ نفر محاسبه شد. برای ارزیابی و تبیین فرصت‌ها و آسیب‌های محلات قدیمی جهرم از مدل «سوات»^۱ استفاده شد که حروف اول مفاهیم انگلیسی «قدرت»، «ضعف»، «فرصت» و «تهدید» (Strength Weakness Opportunity Threat) است.

جدول شماره ۱: علایم اختصاری شاخصها

الف) نقاط قوت

S1	مالکیت خصوصی املاک
S2	نزدیک بودن به محل کار
S3	بالا بودن جمعیت فعال در محلات بافت
S4	بالا بودن تعلق خاطر ساکنان اولیه
S5	علاقه‌مند بودن ساکنین به مشارکت در طرح‌های مداخله
S6	وجود اماکن فرهنگی و مذهبی و میراث شهری در بافت
S7	علاقه ساکنین برای بهسازی و نوسازی بافت فرسوده
S8	دسترسی به حمل‌ونقل عمومی
S9	عزم شهرداری و سازمان عمران و بهسازی برای مشارکت وجود زمینه‌های مشارکت در مردم
S10	آسانی مداخله دریافت (به دلیل وجود ساختمان‌های یک و دو طبقه)

¹ SWOT

۵۴... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

(ب) نقاط ضعف

W1	نامناسب بودن مصالح ساختمانی واحدهای مسکونی در بافت
W2	مناسب نبودن شبکه‌های ارتباطی بافت
W3	مشکل بودن دریافت پروانه
W4	مشکلات دریافت وام به را بهسازی و نوسازی
W5	استفاده زیاد از فضاهای بافت
W6	وجود مساکن تخریبی در بافت
W7	معاير تنگ و باریک و عدم تسهیل در ورود و خروج وسایل نقلیه
W8	بالا بودن درصد اجاره واحدهای مسکونی
W9	کمبود خدمات و امکانات شهری
W10	کیفیت نامناسب نمای ساختمان‌ها
W11	مشکلات مالکیت در واحدهای مسکونی
W12	تمرکز گروه‌های کم‌درآمد اقتصادی در بافت
W13	سازگار نبودن بازندگی امروزی

(ج) فرصت

O1	توجه مدیریت شهری به مشارکت
O2	عزم مسئولان جهت مداخله در بافت
O3	توان بالقوه بافت برای گسترش فضاها و کاربری‌های موردنیاز
O4	امکان برطرف کردن کمبود خدمات و امکانات شهری در بافت
O5	بالا بودن نسبی سطح سواد ساکنین بافت
O6	امکان بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی در بافت
O7	وجود ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت در محله
O8	بهبود وضعیت کالبدی بافت و جلوگیری از فرسودگی آن
O9	امکان بالا بردن سکونت ساکنین اولیه در بافت
O10	جلوگیری از مهاجرت به بافت جهت بالا بردن انسجام اجتماعی
O11	بالا بودن میزان مشارکت در شهرهای کوچک (چهرم)

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم..... ۵۵

(د) تهدید

T1	توان مالی پایین شهرداری
T2	فقدان راهکارهای تشویقی در ارتباط با بهسازی و نوسازی
T3	ارزان بودن مسکن و میزان اجاره‌بهای ساختمان‌ها
T4	عدم توجه به مشارکت مردمی
T5	مقاوم نبودن ساختمان‌ها در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله و...
T6	نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری برای دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌ها
T7	عدم اطلاع‌رسانی عمومی نهادهای مربوطه در زمینه بافت‌های فرسوده
T8	مشخص نبودن توسعه آتی بافت در آینده
T9	وجود کاربری‌های ناسازگار در بافت
T10	ضعف اختیارات مدیریت محلی
T11	وجود مشکلات فرهنگی در محدوده بافت
T12	تشدید روند مهاجرت ساکنین اولیه از بافت

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از مطالعه نشان می‌دهد که معیار عزم شهرداری و سازمان عمران و بهسازی برای مشارکت وجود زمینه‌های مشارکت در مردم با وزن ۰.۱۰۶ در الویت اول و معیار آسانی مداخله دریافت (به دلیل وجود ساختمان‌های یک و دوطبقه) با وزن ۰.۰۸۸ در الویت دوم و به همین ترتیب معیارهای علاقه ساکنین برای بهسازی و نوسازی بافت فرسوده و علاقه‌مند بودن ساکنین به مشارکت در طرح‌های مداخله با امتیازهای ۰.۸۷۸ و ۰.۰۷۷ در الویت‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند. در گام اول ماتریس مقایسات زوجی شاخص‌ها را در بردار وزن‌های نسبی به دست آمده از آن ضرب می‌کنیم. $WSV = D * W$ در گام دوم، جواب حاصل (WSV) را بر بردار وزن‌های نسبی شاخص‌ها تقسیم می‌کنیم تا بردار سازگاری (CV) به دست آید. در گام سوم، میانگین حسابی عناصر این بردار را به دست می‌آوریم که λ_{max} نامیده می‌شود. در گام بعد، لازم است نرخ ناسازگاری محاسبه شود. N (تعداد شاخص‌ها) و IRI نیز از جدول زیر استخراج می‌شود.

۵۶...پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

جدول شماره ۲: وزن نقاط قوت

S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	وزن نقاط قوت
۰/۰۲۳	۰/۰۱۸	۰/۰۲۵	۰/۰۷۱	۰/۰۷۷	۰/۰۷۴	۰/۰۸۰	۰/۰۶۵	۰/۱۰۶	۰/۰۸۸	
۹	۱۰	۸	۵	۴	۶	۳	۷	۱	۲	رتبه

جدول شماره ۳: شاخص تصادفی بودن

شاخص تصادفی بودن (IRI)														
۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	N
۱/۵۹	۱/۵۷	۱/۵۶	۱/۵۵	۱/۵۱	۱/۴۹	۱/۴۵	۱/۴۱	۱/۳۵	۱/۲۴	۱/۱۲	۰/۹	۰/۵۸	۰	IRI

اگر IR کوچک‌تر از 0.10 باشد، پس در مقایسات زوجی، سازگاری قابل قبولی وجود دارد.

محاسبه نرخ ناسازگاری برای نقاط قوت				
WSV	CV	λ_{max}	II	IR=II/IRI
0.231	10.226	11.1014	0.1224	0.082
0.285	11.520			
0.733	10.302			
0.877	11.441			
0.725	9.814			
1.108	12.625			
0.671	10.290			
1.214	11.445			
0.995	11.290			

جدول شماره ۴: وزن نقاط ضعف

وزن نقاط ضعف	رتبه
W2	۱۳
W4	۱۰
W5	۷
W6	۹
W7	۶
W8	۸
W9	۳
W10	۵
W11	۴
W12	۲
W13	۱

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۵۷

همان‌طور که مشاهده می‌شود معیار علاقه‌مند بودن ساکنین به مشارکت در طرح‌های مداخله با وزن ۰.۰۸۷ در الویت اول و معیار علاقه‌مند بودن ساکنین به مشارکت در طرح‌های مداخله با وزن ۰.۰۷۹ در الویت دوم و معیارهای علاقه‌مند بودن ساکنین به مشارکت در طرح‌های مداخله و مشکلات مالکیت در واحدهای مسکونی با امتیازهای ۰.۰۵۷ و ۰.۰۵۵ در الویت‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند.

محاسبه نرخ ناسازگاری برای نقاط ضعف				
WSV	CV	λ_{max}	II	IR=II/IRI
0.182	13.2342	14.613	0.134	0.086
0.186	15.9712			
0.227	14.8730			
0.531	13.4283			
0.647	14.4873			
0.509	12.5924			
0.724	15.0818			
0.610	14.6209			
0.778	13.5733			
0.682	13.6979			
0.838	15.2126			
1.365	17.3248			
1.382	15.8736			

جدول شماره ۵: وزن فرصت‌ها

وزن فرصت‌ها	رتبه
O1	۱۰
O2	۱۱
O3	۹
O4	۸
O5	۵
O6	۷
O7	۴
O8	۶
O9	۱
O10	۳
O11	۲

همان‌طور که مشاهده می‌شود معیار امکان بالا بردن سکونت ساکنین اولیه در بافت با وزن ۰.۰۸۵ در الویت اول و معیار بالا بودن میزان مشارکت در شهرهای کوچک با وزن ۰.۰۷۹ در الویت دوم و به

۵۸... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

همین ترتیب معیارهای جلوگیری از مهاجرت به بافت جهت بالا بردن انسجام اجتماعی و ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت در محله با امتیازهای ۰.۰۷۳ و ۰.۰۷۱ در الویت‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند.

محاسبه نرخ ناسازگاری برای فرصت‌ها				
WSV	CV	λ_{max}	II	IR=II/IRI
0.209	11.155	12.298	0.130	0.086
0.204	13.330			
0.263	12.601			
0.643	11.142			
0.809	12.556			
0.652	10.876			
0.961	13.599			
0.754	12.458			
1.038	12.157			
0.897	12.289			
1.032	13.120			

جدول شماره ۶: وزن تهدیدها

رتبه	وزن تهدیدها
۱۱	0.017
۱۲	0.014
۱۰	0.019
۹	0.049
۶	0.055
۸	0.050
۵	0.060
۷	0.051
۲	0.070
۴	0.061
۳	0.068
۱	0.097

همان‌طور که مشاهده می‌شود معیار تشدید روند مهاجرت ساکنین اولیه از بافت با وزن ۰.۰۹۷ در الویت اول و معیار وجود کاربری‌های ناسازگار در بافت با وزن ۰.۰۷۰ در الویت دوم و به همین ترتیب معیارهای وجود مشکلات فرهنگی در محدوده بافت و ضعف اختیارات مدیریت محلی با امتیازهای ۰.۰۶۸ و ۰.۰۶۱ در الویت‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند.

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۵۹

محاسبه نرخ ناسازگاری برای تهدیدها				
WSV	CV	λ_{max}	II	IR=II/IRI
0.213	12.532	13.559	0.142	0.091
0.207	14.734			
0.258	13.802			
0.589	12.074			
0.742	13.449			
0.589	11.853			
0.871	14.463			
0.684	13.361			
0.904	12.882			
0.808	13.162			
0.958	14.065			
1.582	16.331			

فرضیه اصلی: حکمرانی خوب ابزار مناسبی برای شناخت فرصت‌ها و غلبه بر چالش‌های محلات دوازده‌گانه شهر جهرم است.

فرضیه فرعی اول: وجود ساکنان علاقه‌مند به بافت‌های قدیمی در خدمت انجام وظایف مدیریت شهری محلات دوازده‌گانه شهر جهرم قرار دارد.

فرضیه فرعی دوم: وجود اماکن فرهنگی و مذهبی و میراث شهری در بافت قدیمی، سبب تقویت وابستگی ساکنان برای بهسازی و نوسازی بافت فرسوده و به دنبال آن تأثیر مثبت در حکمرانی خوب می‌شود.

با توجه به داده‌های استنباطی حاصل از جداول شماره ۴-۱۰ (وزن فرصت‌ها) و ۴-۱۳ (وزن تهدیدها) می‌توان گفت محلات قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم دارای فرصت‌ها و چالش‌هایی (بر اساس اولویت) به صورت زیر است:

• فرصت‌های محلات قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم

جدول شماره ۷: وزن فرصت‌ها

رتبه	وزن فرصت‌ها
۱۱	0.015
۹	0.021
۸	0.058
۵	0.064
۷	0.060
۴	0.071
۶	0.061
۱	0.085
۳	0.073
۲	0.079

همان‌طور که مشاهده می‌شود معیار امکان بالا بردن سکونت ساکنین اولیه در بافت با وزن ۰.۰۸۵ در الویت اول و معیار بالا بودن میزان مشارکت در شهرهای کوچک با وزن ۰.۰۷۹ در الویت دوم و به همین ترتیب معیارهای جلوگیری از مهاجرت به بافت جهت بالا بردن انسجام اجتماعی و وجود ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت در محله با امتیازهای ۰.۰۷۳ و ۰.۰۷۱ در الویت‌های سوم و چهارم و بالا بودن نسبی سطح سواد ساکنین بافت در اولویت پنجم، بهبود وضعیت کالبدی بافت و جلوگیری از فرسودگی آن اولویت ششم، امکان بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی در بافت اولویت هفتم، امکان برطرف کردن کمبود خدمات و امکانات شهری در بافت اولویت هشتم، توان بالقوه بافت برای گسترش فضاها و کاربری‌های موردنیاز اولویت نهم، عزم مسئولان جهت مداخله در بافت اولویت دهم و توجه مدیریت شهری به مشارکت در اولویت یازدهم قرار گرفته‌اند.

• چالش‌های محلات قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم

جدول شماره ۸: وزن تهدیدها

رتبه	وزن تهدیدها
۱۱	0.017
۱۲	0.014
۱۰	0.019
۹	0.049
۶	0.055
۸	0.050
۵	0.060
۷	0.051
۲	0.070
۴	0.061
۳	0.068
۱	0.097

همان‌طور که مشاهده می‌شود معیار تشدید روند مهاجرت ساکنین اولیه از بافت با وزن ۰.۰۹۷ در الویت اول و معیار وجود کاربری‌های ناسازگار در بافت با وزن ۰.۰۷۰ در الویت دوم و به همین ترتیب معیارهای وجود مشکلات فرهنگی در محدوده بافت و ضعف اختیارات مدیریت محلی با امتیازهای ۰.۰۶۸ و ۰.۰۶۱ در الویت‌های سوم و چهارم، عدم اطلاع‌رسانی عمومی نهادهای مربوطه در زمینه بافت‌های فرسوده در اولویت پنجم، مقاوم نبودن ساختمان‌ها در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله و... در اولویت ششم، مشخص نبودن توسعه آتی بافت در آینده در اولویت هفتم، نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری برای دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌ها در اولویت هشتم، عدم توجه به مشارکت مردمی در اولویت نهم، ارزان بودن مسکن و میزان اجاره‌ی ساختمان‌ها در اولویت دهم، فقدان راهکارهای تشویقی در ارتباط با بهسازی و نوسازی در اولویت یازدهم و توان مالی پایین شهرداری در اولویت دوازدهم قرار گرفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به گسترش شهری شدن جوامع و توسعه شتابان شهرها، تمرکز جمعیت در بافت‌های فرسوده شهری، رشد چشمگیری داشته است. شهر جهرم با داشتن مناطق فرسوده دوازده‌گانه یکی از شهرهای ایران است که در جریان توسعه ناگهانی ناشی از مدرنیزاسیون، دچار به‌هم‌ریختگی و ناموزونی در تمرکز جمعیت شده است. بافت‌های فرسوده این شهر، علی‌رغم دارا بودن مؤلفه‌های هویت‌بخش برای

ساکتین، دارای مشکلات و چالش‌هایی است. برای مدیریت این بافت‌ها و احیای آن نیاز است رویکردهای نوین و کارا تر جایگزین روش‌های قدیمی و کهن شود. برای این منظور می‌بایست پتانسیل‌های مثبت این محلات یا به عبارت بهتر فرصت‌های موجود در این گونه مناطق شناسایی شوند. علاوه بر این یافتن مشکلات و چالش‌های موجود و رفع آن‌ها می‌تواند در راستای بهبود مدیریت بهتر شهر، کاربرد زیادی داشته باشد.

امروزه مسئله حکمروایی خوب شهری یکی از مهم‌ترین انواع رویکردهای مدیریت شهری جهت ارتقا و توسعه شهر است که در این رویکرد، جایگاه مردم به عنوان سرمایه اجتماعی دارای اهمیت بسزایی است. طبق این رویکرد توسعه و مدیریت شهر برای مردم و توسط خود مردم است. در این دیدگاه، برای مدیریت شهر و احیای بافت‌های فرسوده شهری، نگاه چند ساحتی و مردم محور، جایگزین رویکردهای تک ساحتی و دولت‌محور در مدیریت شهر شده است. این رویکرد مدیریتی برای شهرها، به ویژه برای شهرهای دارای بافت فرسوده، روش کارآمدی تلقی می‌شود؛ زیرا این روش دارای مؤلفه‌هایی است که این مؤلفه‌ها، شاخص‌هایی را همچون مدیریت همه‌جانبه، موزون و دموکراتیک را با خود به همراه دارد. بدین ترتیب به نظر می‌رسد روش حکمروایی مطلوب شهری یکی از روش‌های مناسب برای مدیریت و احیای بافت‌های فرسوده شهر جهرم است. با توجه به این امر، در رساله حاضر به بررسی فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی دوازده گانه شهر جهرم بر شکل‌گیری حکمروایی خوب با استفاده از تکنیک «سوات» پرداخته شد.

مسئله اصلی تحقیق این است که بافت فرسوده محلات قدیمی در شهر جهرم دارای چه پتانسیل‌ها و یا فرصت‌هایی در جهت تحقق حکمروایی خوب است و نیز این محلات دارای چه چالش‌هایی بوده که مانعی در جهت تحقق حکمروایی خوب محسوب می‌گردد؛ بنابراین سؤال اصلی پژوهش این است که محلات قدیمی دوازده گانه شهر جهرم دارای چه فرصت‌ها و چالش‌هایی برای شکل‌گیری حکمروایی خوب است؟ در این پژوهش در مرحله اول، پس از استخراج فرصت‌ها و چالش‌های موجود در بافت فرسوده، به بررسی و ارتباط سنجی این فرصت‌ها و چالش‌ها با شاخص‌های حکمروایی خوب پرداخته شده است.

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۶۳

قابل ذکر است که برای تعیین نقاط قوت و ضعف و تهدیدها و فرصت‌ها پس از بهره‌گیری از تکنیک «سوات» برای تعیین اولویت موارد مذکور از فرایند تحلیل سلسله مراتبی استفاده شده است. مدل «سوات» ابزاری کارآمد برای شناسایی شرایط محیطی و توانایی‌های درونی است. جامعه آماری شامل کارشناسان و صاحب‌نظران شهرداری جهرم بوده که جمعاً ۱۰۰ نفر هستند. با استفاده از فرمول کوکران با سطح خطای ۵ درصد حجم نمونه ۷۹ به دست آمده است. برای پاسخگویی به سؤال پژوهش، فرضیه طراحی گردید که هدف تحقیق در واقع بررسی و آزمون فرضیه پژوهش بوده است.

نتایج پژوهش حاکی از وجود فرصت‌ها و چالش‌هایی در بافت فرسوده است که نمایانگر ارتباط این موارد با مؤلفه‌های حکمروایی خوب و تأثیر آن در عملیاتی شدن این رویکرد برای مدیریت محلات قدیمی و فرسوده دوازده‌گانه شهر جهرم است. در ایران مؤلفه‌های حکمروایی خوب شامل مواردی مانند مشارکت شهروندان، اثربخشی و کارایی، پذیرا بودن و پاسخ‌ده بودن، مسئولیت و پاسخ‌گویی، شفافیت و قانونمندی، جهت‌گیری توافقی، عدالت، بینش راهبردی و تمرکززدایی است. گرچه تأکید می‌گردد که امکان تحقق عملی بعضی از این معیارها محدود است؛ ولی تا حد امکان به ارتباط سنجی فرصت‌ها و چالش‌های مناطق مزبور با این معیارها اشاره شده تا تأثیر و تأثر متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش، یعنی «فرصت‌ها و چالش‌های» محلات دوازده‌گانه جهرم و متغیر «حکمرانی خوب» مشخص گردد.

یکی از مؤلفه‌های حکمروایی مطلوب، مشارکت شهروندان است که این مؤلفه، با فرصت‌هایی همانند بالا بودن میزان مشارکت در شهرهای کوچک (شهر جهرم) و توجه مدیریت شهری به مشارکت در ارتباط است که می‌توان گفت این فرصت موجود می‌تواند در راستای مؤلفه و شاخصه مشارکت شهروندان در حکمروایی مطلوب باشد. به عبارت بهتر بافت‌های قدیمی شهر جهرم مؤلفه مذکور را برای حکمروایی مطلوب شهری را دارا هستند و این پتانسیل را در خود دارند که این رویکرد را برای مدیریت شهر و منطقه عملیاتی نماید.

یکی دیگر از مؤلفه‌های حکمروایی مطلوب اثربخشی و کارایی است؛ این مؤلفه با فرصت‌هایی همچون بالا بودن نسبی سطح سواد ساکنین بافت، توان بالقوه بافت برای گسترش فضاها و کاربری‌های موردنیاز

و عزم مسئولان جهت مداخله در بافت می‌تواند در ارتباط باشد؛ زیرا عملکرد و رفتار اثر بخش در مدیریت شهر زمانی موفقیت‌آمیز بوده و عملیاتی خواهد شد که همراه با آگاهی و سواد مردم در کنار عزم و تلاش مسئولین باشد و مدیریت کارای یک شهر متضمن وجود پتانسیل‌هایی همچون وجود فضاهای موردنیاز در کنار دیگر شاخص‌هاست.

یکی دیگر از مؤلفه‌های حکمروایی مطلوب، پذیرا بودن و پاسخ‌ده بودن است این مؤلفه با فرصت‌هایی همچون امکان بالا بردن سکونت ساکنین اولیه در بافت و وجود ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت در محله و عزم مسئولین مرتبط بوده و می‌تواند تقویت‌کننده رویکرد حکمروایی مطلوب در این بافت باشد. این فرصت‌های ذکرشده با مؤلفه‌های مسئولیت و پاسخگویی، شفافیت و قانونمندی و جهت‌گیری توافقی نیز در ارتباط تنگاتنگ است.

یکی دیگر از مؤلفه‌های حکمروایی مطلوب، عدالت است. بهبود وضعیت مناطق قدیمی و فرسوده با دارا بودن فرصت‌هایی همچون امکان بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی در بافت و امکان برطرف کردن کمبود خدمات و امکانات شهری در بافت به‌طور یکسان و برابر در راستای حکمروایی مطلوب برای مدیریت این بافت تلقی می‌گردد. بهبود وضعیت کالبدی بافت و جلوگیری از فرسودگی آن، امکان بالا بردن سکونت ساکنین اولیه در بافت، در کنار فرصتی همچون جلوگیری از مهاجرت به بافت جهت بالا بردن انسجام اجتماعی در راستای مؤلفه بینش راهبردی حکمروایی مطلوب بوده که البته این فرصت، با مؤلفه تمرکززدایی نیز ارتباط وثیقی دارد.

بدین ترتیب ملاحظه می‌گردد که مناطق قدیمی دوازده‌گانه شهر جهرم دارای فرصت‌هایی هستند که امکان تحقق یافتن حکمروایی مطلوب را بالاتر می‌برد؛ اما این مناطق علی‌رغم دارا بودن این پتانسیل‌ها حائز چالش‌هایی هستند که رفع آن‌ها به عنوان مانعی جهت تحقق یافتن رویکرد حکمروایی مطلوب، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. به‌عنوان مثال چالشی همچون تشدید روند مهاجرت ساکنین اولیه از بافت، مشخص نبودن توسعه آتی بافت در آینده و فقدان راهکارهای تشویقی در ارتباط با بهسازی و نوسازی به عنوان موانعی در جهت تحقق یافتن مؤلفه بینش راهبردی حکمروایی مطلوب بوده و یا عدم توجه به مشارکت مردمی با مؤلفه مشارکت مردمی در حکمروایی مطلوب در تعارض است. چالش‌هایی

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم ۶۵

همچون وجود کاربری‌های ناسازگار در بافت، مقاوم نبودن ساختمان‌ها در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری برای دفع آب‌های سطحی و فاضلاب‌ها، ارزان بودن مسکن و میزان اجاره‌بهای ساختمان‌ها امکان احیای بافت فرسوده و تحقق عدالت اجتماعی برای این مناطق را محدود می‌کند. وجود مشکلات فرهنگی در محدوده بافت و ضعف اختیارات مدیریت محلی، امکان پذیرا بودن و پاسخ ده بودن و نیز جهت‌گیری توافقی میان طرفین (مردم و دولت) را با مشکل مواجه می‌سازد. همین‌طور توان مالی پایین شهرداری و عدم اطلاع‌رسانی عمومی نهادهای مربوطه در زمینه بافت‌های فرسوده مانعی در جهت پاسخ‌گویی و شفافیت در تصمیمات و سیاست‌گذاری‌ها تلقی می‌گردد.

نتایج پژوهش حاضر با برخی پژوهش‌های پیشین همراستا بوده و با برخی از مطالعات در تضاد قرار دارد. به عنوان مثال در پژوهش سرایی و همکاران (۱۳۹۴) مولفه‌های هویت ساز و تعلق خاطر به فضا، یک فرصت و یک امتیاز تلقی می‌گردد. اما نتایج پژوهش آنها نشان‌دهنده پایین بودن تعلق خاطر در بین پاسخ‌گویان نسبت به محل زندگی‌شان است. همچنین، نتایج پژوهش مزبور نشان می‌دهد بین دو متغیر میزان تمایل به مشارکت و میزان تعلق مکانی رابطه وجود دارد. با استناد بر این پژوهش میان ساکنان محلات قدیمی و فرسوده شهر جهرم، تعلق خاطر مکانی و در نتیجه تمایل به مشارکت دیده نمی‌شود در حالی که مقاله حاضر معتقد است که وجود ساکنان قدیمی علاقه‌مند به بافت فرسوده یک فرصت برای پیاده‌سازی حکمرانی مطلوب است که این امر برای مشارکت شهروندان برای احیاسازی شهر به سبک حکمرانی نیز حائز اهمیت است.

یکی از مهمترین نتایج حاضر وجود چالش‌های زیست محیطی و جغرافیایی است که این چالش‌ها محدود کننده تحقق عدالت اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین مؤلفه‌های حکمرانی مطلوب است. استنباط چالش‌های مذکور بر پژوهش زندگی‌آبادی و همکاران (۱۳۹۰) صحه گذاشته است. نتایج تحقیق نویسندگان مذکور که با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، به استخراج شاخص‌های شناسایی بافت فرسوده‌ی شهری محدوده‌ی غربی بافت فرسوده‌ی شهر جهرم پرداخته‌اند، نشان داده است که محدودیت امکانات و منابع سازمان‌های مرتبط با امر نوسازی و بهسازی شهری، قدمت، نامقاوم بودن

مصالح ساختمانی و فقر ساکنان، روز به روز موجب فرسودگی بیشتر ساختار کالبدی آن گشته است. نتایج مقاله حاضر همچنین با مطالعات رحیمی و همکاران (۱۳۹۲) در جهت شناسایی شدت فرسودگی محدوده شرقی و غربی بافت فرسوده شهر جهرم در یک راستا قرار دارد. نتایج این پژوهش ضمن تأکید بر شدت بالای فرسودگی بافت، آسیب‌پذیر بودن این بافت‌ها را چالشی در جهت نوسازی این نوع بافت‌ها تلقی می‌کند. در نهایت باید اشاره کرد که تأکید نظریه حکمروایی خوب بر مسئولیت حکومت و تعهد شهروندان به صورت همزمان برای مدیریت مطلوب شهری است؛ بنابراین جهت احیای بافت فرسوده شهر جهرم، تعلق خاطر شهروندان قدیمی شهر و نیز عزم مسئولین برای احیای این بافت دو مقوله مرتبط و متقابل بسیار مهمی است که باید آن را به عنوان فرصتی غنی، برای عملی شدن مدیریت شهر به سبک حکمرانی خوب غنیمت شمرد.

منابع

- اطهاری، کمال؛ برک‌پور، ناصر؛ کاظمیان، غلامرضا و مهدی‌زاده، جواد (۱۳۸۶) حکمروایی شهری مبانی نظری و ضرورت شکل‌گیری آن در ایران (گفتگو)، جستارهای شهرسازی، سال ششم، شماره ۱۹ و ۲۰، بهار ۱۳۸۶.
- اوانز، پیتر (۱۳۸۰) نقش دولت در تحول صنعتی؛ عباس زند باف و عباس مخبر، تهران: طرح نو.
- برادران شرکا، حمید رضا و دیگران (۱۳۸۷) بانک جهانی؛ نقش دولت در جهان در حال تحول، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- تقوایی، علی‌اکبر؛ تاجدار، رسول (۱۳۸۸) درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکردی تحلیلی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۳، بهار.
- دباغ، سروش، نفری، ندا (۱۳۸۸)، «تبیین مفهوم خوبی در حکمرانی خوب»، نشریه مدیریت دولتی، سال اول، شماره ۸، پاییز و زمستان، صفحات: ۸ الی ۹۹.
- رزمی، محمدجواد، صدیقی، سمیه (۱۳۹۱)، الزامات تحقق حکمرانی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی، چهارمین همایش ملی اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر.
- رحیمی، مجید؛ اصغر نظریان و محمد حسین صلاح (۱۳۹۲) شناسایی شدت فرسودگی بافت شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) و مدل سلسله مراتبی (AHP) مطالعه موردی: محدوده شرقی و غربی بافت فرسوده شهر جهرم، اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار، تهران، انجمن محیط زیست کومش، دانشگاه صنعت هوایی.

تأثیر حکمرانی خوب بر فرصت‌ها و چالش‌های محلات قدیمی شهر جهرم..... ۶۷

زندگی بختیاری، پروانه (۱۳۸۳) تحلیل سناریوهای توسعه کالبدی در بافت‌های فرسوده شهری با استفاده از مدل‌های ۳d سامتی، مرتضی، رنجبر، همایون، محسنی، فضیلت (۱۳۹۰)، «تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی مورد مطالعه کشورهای جنوب شرقی آسیا (ASEAN)»، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال اول شماره ۴؛

سرای، محمدحسین؛ روستا، مجتبی؛ اشنویی، امیر (۱۳۹۴) هویت محله‌ای در شهر جهرم، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، دوره ۳، شماره ۱، بهار.

شریف‌زاده. فتاح، قلی پور. رحمت‌الله (۱۳۸۲) «حکمرانی خوب و نقش دولت»، فرهنگ مدیریت، سال اول، شماره چهارم، صفحات: ۱۸ الی ۹۱۱.

شریفی عبدالرضا (۱۳۹۳)، «حکمرانی خوب در مدیریت دولتی» (اداره امور عمومی) دانشگاه تهران-دانشکده مدیریت قابل دسترس در: <http://abdolrezasharifi.blogfa.com/post/1>

عسگری، علی (۱۳۷۸) طراحی نظام جامع مدیریت مجموعه‌های شهری کشور، پژوهشکده شهری و روستایی، مرحله اول. علیان، علی اصغر و آدینه‌وند مهدی (۱۳۹۵) حکمرانی خوب شهری در ایران: اولویت‌بندی مؤلفه‌ها و معرفه‌ها، فصلنامه راهبرد، شماره هشتادویک، سال بیست و پنج، زمستان ۱۳۹۵.

قلی پور، رحمت‌الله (۱۳۸۷)، حکمرانی خوب و الگوی مناسب دولت، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.

متی، رودی (۱۳۹۳)، ایران در بحران، زوال صفویه و سقوط اصفهان، ترجمه حسن افشار، چاپ دوم، تهران: نشر مرکز.

محمودی، جعفر؛ رونقی، محمدحسین، رونقی، مرضیه (۱۳۹۲)، تعیین وزن و رابطه بین شاخص حکمرانی خوب در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره ۴، شماره مسلسل ۱۲.

مختاری، رضا؛ ملک‌آبادی، مهدی؛ ابراهیمی و کرمی، آمنه (۱۳۹۳) تدوین استراتژی‌های راهبردی به سازی و نوسازی بافت فرسوده شهر جهرم با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۹.

می‌دری، احمد (۱۳۸۳)، «حکمرانی خوب بیان توسعه»، دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

هادیان، اکرم و دانشپور، سید عبدالهادی (۱۳۸۷) «نوسازی بافت‌های فرسوده شهری و مشارکت شهروندان، همایش بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری»، اطلاعات، شماره ۲۰ و ۲۱، آذرماه ۱۳۸۸، مشهد.

Ang, Y. Y. (2020), China's Gilded Age. The Paradox of Economic Boom and Vast Corruption, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Borrini-Feyerabend, G., M.T. Favara, Nguingiri, J.C. and Ndangang, V.A. (2000), Co-management of natural resources: organizing, Negotiating and learning- by- Doing. GTZ and IUCN, Kasperek Verlag, Heidelberg (Germany).

- Chilima, G., B.Nkhoma, G.Charul & Mulwafu, W.(2002), community based management approach in the management of water resource by different organization in the lake Chilwa Basin Malawi, university and government report, university of Malawi
- Colebatch.H.K.(2002),policy, open university press, Philadelphia. USA.
- Kuipers, S. (2021), "Rethinking anti-corruption efforts in international development", Journal of Financial Crime, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFC-08-2021-0176>
- Marquette, H. and Peiffer, C. (2018), "Grappling with the "real politics" of systemic corruption: Theoretical debates versus "real-world" functions", Governance Vol. 31 No. 3, pp. 499-514.
- Rose, R.; Peiffer, C. (July 5, 2018). Bad Governance and Corruption. Springer. pp. 5-. ISBN 978-3-319-92846-3.